

Załącznik Nr 1
do Uchwały Nr 710/362 /14
Zarządu Województwa Pomorskiego
z dnia 26 czerwca 2014 r.

ZARZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

WOJEWÓDZKI PROGRAM ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ NA LATA 2014-2020

GDAŃSK 2014

SPIS TREŚCI

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW	3
SŁOWNICZEK KLUCZOWYCH POJEĆ:	4
WPROWADZENIE	7
I. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA	8
DIAGNOZA ZASOBÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ	8
FUNKCJE EKONOMII SPOŁECZNEJ	15
II. CZĘŚĆ PROJEKCYJNA	16
1. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA.....	17
2. RAMY FINANSOWE.....	25
3. KLUCZOWI PARTNERZY.....	26
4. SYSTEM REALIZACJI, MONITOROWANIA ORAZ OCENY REALIZACJI	27
5. PROCEDURA AKTUALIZACJI	27

WYKAZ UŻYTYCH SKRÓTÓW

CATI	Wywiady telefoniczne wspomagane komputerowo (<i>Computer Assisted Telephone Interviewing</i>)
CSR	Społecznie Odpowiedzialny Biznes (<i>corporate social responsibility</i>)
CIS	Centrum Integracji Społecznej
ES	ekonomia społeczna
JST	jednostki samorządu terytorialnego
KIS	Klub Integracji Społecznej
KRS	Krajowy Rejestr Sądowy
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
NGO	organizacje pozarządowe (<i>non-governmental organization</i>)
PES	podmioty ekonomii społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
Plan	Plan działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013
Program	Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020
PSME	Pomorski System Monitoringu i Ewaluacji
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PUW	Pomorski Urząd Wojewódzki
ROPS	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego
RPS	Regionalny Program Strategiczny
SPS	Strategia Polityki Społecznej Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020
SRWP	Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020
SWP	Samorząd Województwa Pomorskiego
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
WUP	Wojewódzki Urząd Pracy
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
ZWP	Zarząd Województwa Pomorskiego

SŁOWNICZEK KLUCZOWYCH POJĘĆ:

Podmiot Ekonomii Społecznej (PES): definicja zaproponowana w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej obejmuje pięć głównych grup:

1/ przedsiębiorstwa społeczne, zgodnie z definicją Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej (*projekt z dnia 30 kwietnia 2014*) jest to podmiot prowadzący działalność gospodarczą, wyodrębniony pod względem organizacyjnym i rachunkowym. Celem jego działalności gospodarczej jest integracja społeczna i zawodowa osób zagrożonych wykluczeniem społecznym lub/i świadczenie usług społecznych użyteczności publicznej. Nie dystrybuuje zysku lub nadwyżki bilansowej pomiędzy udziałowców, ale przeznaczają go na wzmocnienie potencjału przedsiębiorstwa jako kapitał niepodzielny oraz w określonej części na reintegrację zawodową i społeczną – w przypadku przedsiębiorstw o charakterze zatrudnieniowym lub na działalność pożytku publicznego prowadzoną na rzecz społeczności lokalnej, w której działa przedsiębiorstwo. Jest zarządzane na zasadach demokratycznych, albo co najmniej konsultacyjno-doradczych z udziałem pracowników i innych interesariuszy, zaś wynagrodzenia kadry zarządzającej są ograniczone limitami. Status przedsiębiorstwa społecznego uzyskiwany będzie na podstawie przepisów o przedsiębiorstwie społecznym poprzez uzyskanie odpowiedniego wpisu w Krajowym Rejestrze Sądowym;

2/ podmioty reintegracyjne, służące reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, tj. Zakłady Aktywności Zawodowej, Warsztaty Terapii Zajęciowej, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej; formy te nie będą w żadnym przypadku przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługa na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne;

3/ podmioty działające w sferze pożytku publicznego, które prowadzą działalność ekonomiczną, zatrudniają pracowników, choć ich działanie nie jest oparte na ryzyku ekonomicznym;

4/ podmioty sfery gospodarczej, które tworzone były jednak w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których leżący we wspólnym interesie cel społeczny jest racją bytu działalności komercyjnej. Są to podmioty, które nie spełniają wszystkich cech i warunków dotyczących działalności przedsiębiorstwa społecznego. Grupę tę można podzielić na cztery podgrupy:

- organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;

- zakłady aktywności zawodowej¹;
- spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie;
- pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

5/ inicjatywy o charakterze nieformalnym. Należy do nich m.in. zarówno ruch rodzących się kooperatyw spóżywców, działających w sferze wzajemnościowej oraz różnorodnych ruchów miejskich, lokatorskich i sąsiedzkich oraz spółdzielni uczniowskich.

Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej (OWES)

W ramach systemowego, partnerskiego projektu „Zintegrowany system wsparcia ekonomii społecznej” (ZSWES), którego inicjatorem jest Departament Pożytku Publicznego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej, a liderem Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich (CRZL), współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, przyjęta została definicja Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, które spełniają kryteria niezbędne do tego, by skutecznie realizować wsparcie na rzecz już istniejących i powstających podmiotów ekonomii społecznej.

W ramach ZSWES przyjęto, że budowanie trwałej infrastruktury wsparcia powinno opierać się na kompleksowo działających instytucjach lub organizacjach wspierających przedsięwzięcia z obszaru ekonomii społecznej. Kompleksowość działań wspierających polegać powinna na:

- 1) świadczeniu usług prawnych, księgowych i marketingowych na rzecz podmiotów ekonomii społecznej,
- 2) prowadzeniu doradztwa,
- 3) prowadzeniu szkoleń dostarczających wiedzy i umiejętności z zakresu m.in. zakładania i prowadzenia działalności w sektorze ekonomii społecznej,
- 4) realizowaniu usług wspierających rozwój partnerstwa lokalnego, opartego na współpracy samorządu lokalnego i organizacji pozarządowych na rzecz ekonomii społecznej,
- 5) dotacje inwestycyjne,
- 6) promocji ekonomii społecznej i zatrudnienia w sektorze ES

---

¹ Umieszczenie zakładów aktywności zawodowej w dwóch kategoriach (podmioty reintegracyjne i sfera gospodarcza) wynika z ich hybrydowego charakteru, uznanego Decyzją KE K(2007)3050 z dnia 27 czerwca 2007 roku mającego umocowanie zarówno w polskim [(Art. 29 oraz 68 c ust 2 ustawy z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2011 r. Nr 127, poz. 721, z późn. zm.), ustawa z dnia 29 października 2010 r. o zmianie ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 226, poz. 1475 z późn. zm.); Art. 38 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 26 lipca 1991 roku o podatku dochodowym od osób fizycznych (Dz. U. z 2010 roku Nr 51, poz.307, z późn. zm.); rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 14 grudnia 2007 r. w sprawie zakładów aktywności zawodowej (Dz. U. Nr 242, poz. 1776)], jak i europejskim prawodawstwie (np. Declaration on the rights of disabled persons, pkt 7.)

Odbiorcami, tym samym, działań OWES są w szczególności:

- spółdzielnie socjalne,
- pozostałe podmioty ekonomii społecznej w tym CIS, KIS, ZAZ, WTZ,
- organizacje pozarządowe,
- jednostki samorządu terytorialnego,
- grupy inicjatywne (nieformalne),
- biznes.

Spółecznie odpowiedzialny Biznes (CSR)

Komisja Europejska definiuje CSR jako styl zarządzania przedsiębiorstwem polegający na integrowaniu kwestii społecznych, środowiskowych, etycznych i dotyczących praw człowieka do działań biznesowych i strategii, we współpracy z interesariuszami (Komisja Europejska, 2011). Obszary społecznej odpowiedzialności biznesu to:

- 1) ład organizacyjny,
- 2) prawa człowieka,
- 3) stosunki pracy,
- 4) ochrona środowiska naturalnego,
- 5) uczciwe praktyki rynkowe,
- 6) relacje z konsumentami,
- 7) zaangażowanie społeczne.

W prawidłowym pojmowaniu społecznej odpowiedzialności biznesu niezwykle istotne jest zrozumienie, że działania realizowane w jej ramach są nie tylko częścią PR firmy, ale powinny wynikać z wysokiej świadomości społecznej przedsiębiorcy i jego głębszej potrzeby włączenia się w rozwiązywanie społecznie istotnych problemów, takich jakimi w Polsce są chociażby bezrobocie, ubóstwo, nierówne szanse na rynku pracy czy utrudniony dostęp do edukacji na wsi a także niewystarczający poziom ochrony środowiska.

WPROWADZENIE

Systemowe działania na rzecz rozwoju ekonomii społecznej podejmowane są w województwie pomorskim od roku 2011, kiedy to przystąpiono do diagnozy społeczno-gospodarczej województwa pod kątem ekonomii społecznej i rozpoczęto prace nad ***Planem działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie pomorskim na lata 2011-2013.***

W oparciu o powyższy *Plan* w 2011 r. rozpoczął się proces budowania systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej i jej otoczenia. W 2013 r. powołane zostały w województwie dwa Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej – jeden z siedzibą w Słupsku, drugi w Gdańsku.

Z końcem 2013 r. zakończyła się realizacja ww. Planu i rozpoczął się proces programowania działań w zakresie rozwoju ekonomii społecznej w perspektywie finansowej 2014-2020.

Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020 jest dokumentem o charakterze operacyjnym, wskazującym potrzeby podmiotów ekonomii społecznej. Wskazane cele oraz kierunki działań wypracowane zostały w atmosferze ścisłej międzysektorowej współpracy, przy założeniu potrzeby przygotowania sektora ES do efektywnej działalności opartej na zasadach rynkowych, a nie w oparciu o środki publiczne. Jest to dokument obejmujący problematykę sektora ekonomii społecznej jako ważnego elementu regionalnej polityki w zakresie zatrudnienia i integracji społecznej. Opiera się on na założeniach budowania i profesjonalizacji systemu wsparcia, powszechnej wiedzy społeczeństwa Pomorza o ekonomii społecznej oraz potrzebie skoordynowania działań na jej rzecz w województwie.

Niniejszy Program jest spójny ze strategiami wyższego rzędu, zarówno na szczeblu europejskim jak i krajowym. Uwzględnia również Wytyczne Ministra Pracy i Polityki Społecznej do przygotowania i realizacji wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji upowszechnienia ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w regionie.

Wojewódzki Program Rozwoju Ekonomii Społecznej jest dokumentem o charakterze operacyjno wdrożeniowym dla zapisów Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2020, Strategii Polityki Społecznej Województwa Pomorskiego na lata 2014-2020 oraz Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie aktywności zawodowej i społecznej *Aktywni Pomorzanie*. Kierunkuje on prowadzone i planowane działania w ramach tego obszaru jednocześnie uspójniając je z celami polityki regionalnej.

Program pełni kluczową rolę w konkretyzacji i realizacji działań Samorządu Województwa Pomorskiego w obszarze ekonomii społecznej.

I. CZĘŚĆ DIAGNOSTYCZNA

DIAGNOZA ZASOBÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

Województwo pomorskie kreując politykę społeczną od lat wspiera samorządy lokalne oraz organizacje pozarządowe w powoływaniu i wzmacnianiu podmiotów sfery ekonomii społecznej. Ich różnorodność oraz lokalizacja determinuje konieczność permanentnego budowania sieci współpracy i zacieśniania relacji pomiędzy nimi celem zwiększania zatrudnialności i ograniczania liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym .

Podstawowym ogniwem systemu wsparcia podmiotów ekonomii społecznej w województwie pomorskim są powstałe w 2013 r. Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej. Ponadroczna działalność jednostek pokazała ich wysoką skuteczność w procesie przygotowania PES do działalności ekonomicznej i podejmowania przez spółdzielców zatrudnienia. W tym czasie OWES inkubowały powstawanie nowych PES i udzielały wsparcia w postaci: doradztwa specjalistycznego, animacji i szkoleń oraz dotacji inwestycyjnych. W sumie, w ciągu roku powstało 21 nowych spółdzielni socjalnych dotowanych przez OWES oraz 3 spółdzielnie bez wsparcia finansowego z ich strony. Szacuje się, że w czerwcu 2014 r. zatrudnione w spółdzielniach socjalnych są ok. 322 osoby. Prowadzona działalność w spółdzielniach socjalnych koncentruje się głównie na usługach z zakresu sprzątania, prania, prac porządkowych, usługach remontowo – budowlanych, utrzymaniu terenów zielonych, kolportowaniu informatorów, ulotek, usług gastronomii, usług opiekuńczych. OWES wspierają również funkcjonujące podmioty społeczne podejmujące działalność ekonomiczną, z ich oferty skorzystało łączne 113 podmiotów.

Najliczniejszą grupą podmiotów ekonomii społecznej są organizacje pozarządowe prowadzące działalność gospodarczą. Według danych pochodzących z badań przeprowadzonych w 2011 r. wynika, że stanowią one ok. 10 % wśród wszystkich pomorskich NGO. Tak więc biorąc pod uwagę fakt, że wojewódzkie rejestry wskazywały na istnienie blisko 6 tys. organizacji pozarządowych ogółem, możemy oszacować liczbę podmiotów podejmujących ryzyko ekonomiczne na ok. 600. Niestety, na chwilę obecną nie ma dokładnych statystyk, ile rzeczywiście stowarzyszeń i fundacji prowadzi taką działalność. Nie ma również danych o zatrudnieniu w tych podmiotach. Jest to sektor niedoceniony jako pracodawca i dostawca usług.

Oprócz wspierania i inkubowania podmiotów ekonomii społecznej podejmujących działalność i ryzyko ekonomiczne, ośrodki wsparcia rozpoczęły współpracę z PES, zajmującymi się reintegracją społeczną i zawodową, do których należą przede wszystkim: Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej oraz Warsztaty Terapii

Zajęciowej. Zatrudnienie w strukturach tych podmiotów oraz realne zatrudnienie po ukończeniu procesu reintegracji na koniec 2013 r. wyniosło 1995 osób.

Podsumowując, należy podkreślić, że w naszym regionie działa ok. 711 PES (49 spółdzielni socjalnych, 10 CIS, 7 KIS, 43 WTZ, 2 ZAZ, ok. 600 NGO z działalnością gospodarczą), które zatrudniają ok. 2317 osób², zaś wskazane podmioty nie są ze sobą powiązane na tyle, by tworzyć spójny system wspierający osoby pozostające bez pracy oraz zagrożone wykluczeniem społecznym. Dlatego zakres interwencji powinien przede wszystkim skupiać się na regionalnych działaniach koordynacyjnych oraz na budowaniu sieci wysoko wyspecjalizowanych, subregionalnych Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej.

Spółdzielnie socjalne

Pierwsze spółdzielnie socjalne zaczęły powstawać w Polsce w 2005 roku w oparciu o ustawę Prawo Spółdzielcze. Ustawa o spółdzielniach socjalnych, która reguluje zasady ich zakładania, prowadzenia i likwidacji obowiązuje od 2006 roku (późniejsze zmiany nastąpiły w roku 2009). W lutym 2014 roku w Krajowym Rejestrze Sądowym zarejestrowanych było na terenie całego kraju 996 spółdzielni. W województwie pomorskim na początku 2014 roku zarejestrowanych było 49 spółdzielni socjalnych. Wartość ta odbiega w dalszym ciągu od przeciętnej liczby spółdzielni w skali innych województw.

Zaobserwować można ciągły wzrost liczby spółdzielni socjalnych w województwie pomorskim. W roku 2013 do Krajowego Rejestru Sądowego wpisano 6 spółdzielni socjalnych na terenie województwa. W pierwszych dwóch miesiącach 2014 roku wpisano z kolei już 17 nowych spółdzielni socjalnych. Wiele spółdzielni socjalnych z różnych powodów zawiesza swoją działalność. Ocenia się, iż jedynie nieco mniej niż połowa na terenie całego województwa prowadzi regularnie swoją działalność. Pozostałe rozpoczynają działalność (17 spółdzielni w 2014 roku) lub prawdopodobnie w praktyce w ogóle nie prowadzą swojej działalności.

Tabela nr 1 **liczba zarejestrowanych spółdzielni socjalnych**

Powiat	Stan na I półrocze 2014
Bytowski	4
Chojnicki	8
Człuchowski	2
Gdańsk	7
Gdański	1
Gdynia	7
Kartuski	5
Kościerski	2
Kwidzyński	4
Lęborski	0

² Liczba nie zawiera osób zatrudnionych w NGO.

Powiat	Stan na I półrocze 2014
Malborski	1
Nowodworski	2
Pucki	1
Słupsk	1
Słupski	4
Sopot	2
Starogardzki	0
Sztumski	0
Tczewski	1
Wejherowski	3
RAZEM	55

Źródło: ROPS

Działalność pomorskich spółdzielni socjalnych dość precyzyjnie została zdiagnozowana w badaniu przeprowadzonym z wykorzystaniem wspomaganych komputerowo wywiadów telefonicznych (CATI) we wrześniu 2011 roku. Wynika z nich, iż najczęściej o założeniu spółdzielni socjalnej decyduje potrzeba własna jej założycieli, tj. np. orzeczenie o niepełnosprawności lub długotrwałe bezrobocie (stąd coraz większa liczba spółdzielni powstaje w gminach o wysokiej stopie bezrobocia). Najczęstszymi instytucjonalnymi inicjatorami założenia spółdzielni socjalnych są stowarzyszenia, które niejednokrotnie pomagają później spółdzielniom w znajdowaniu klientów, czy w kwestiach formalno-prawnych. Wśród inicjatorów zakładania spółdzielni socjalnych wymieniano również ośrodki pomocy społecznej, samorząd gminny i powiatowy.

Istniejące na terenie województwa spółdzielnie działają w różnych branżach. Istotne jest, aby profil działalności był zgodny z potrzebami rynku lokalnego. Najczęściej spółdzielnie (te, które wzięły udział w badaniu) świadczą usługi z zakresu sprzątnia, czyszczenia i prac porządkowych. Zajmują się one zwykle nie tylko utrzymaniem czystości budynków, ale również pracami ogrodowymi. Popularną branżą usług jest również gastronomia i catering. Jednak działalność taka wiąże się z odpowiednimi środkami – posiadaniem pomieszczeń kuchennych ze zgodą na użytkowanie oraz odpowiednimi umiejętnościami pracowników. Coraz częściej powstają spółdzielnie działające w branży budowlanej oraz świadczące usługi opiekuńcze – zwłaszcza na rzecz osób chorych i starszych.

Spółdzielnia socjalna jest podmiotem ekonomicznym, toteż jej głównym źródłem utrzymania co do zasady powinny być wypracowane, w związku z prowadzoną działalnością, dochody. Spółdzielnie dodatkowo korzystają ze środków pochodzących z urzędów pracy, z funduszy unijnych oraz z dotacji udzielanych przez samorządy. Samo opieranie się na środkach zewnętrznych i brak samodzielności finansowej doprowadzić może do konieczności likwidacji spółdzielni socjalnej.

Centra Integracji Społecznej

Centra Integracji Społecznej to placówki realizujące reintegrację zawodową i społeczną przez kształtowanie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych, nabywanie umiejętności zawodowych, naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem oraz uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi³.

Centrum może zostać utworzone przez jednostkę samorządu terytorialnego (jako jednostka budżetowa albo samorządowy zakład budżetowy) lub przez organizację pozarządową (jako jednostka wyodrębniona finansowo oraz organizacyjnie). Na terenie województwa działa aktualnie 10 CIS. Pierwsze Centrum Integracji Społecznej w województwie pomorskim powstało w 2005 roku w Bytowie. Każdego roku powstają kolejne 1-2 placówki.

W ramach Centrów Integracji Społecznej oferowane są usługi kierowane do uczestników w ramach reintegracji społecznej i zawodowej, takie jak:

- szkolenia zawodowe;
- organizowanie praktyk i staży zawodowych;
- pomoc w przekazywaniu ofert pracy;
- zajęcia z zakresu prowadzenia samodzielnej działalności gospodarczej lub spółdzielni socjalnej;
- inne działania z zakresu reintegracji zawodowej;
- uczestnictwo w zajęciach terapeutycznych;
- uczestnictwo w grupach samopomocowych oraz w grupach wsparcia;
- indywidualne konsultacje z psychologiem lub terapeutą;
- grupy edukacyjne;
- inne działania z zakresu reintegracji społecznej.

W roku 2012 reintegrację społeczno - zawodową w pomorskich Centrach Integracji Społecznej rozpoczęły 354 osoby. Łącznie w zajęciach prowadzonych przez CIS uczestniczyło 375 osób, z tego aż 230 osób ukończyło je z powodzeniem.

Tabela nr 2 Struktura uczestników CIS, Województwo Pomorskie 2012

Struktura uczestników CIS		
osoby uczestniczące w zajęciach CIS	rozpoczęły zajęcia	ukończyły zajęcia
bezdumni realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności	18	44%
uzależnieni od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego	16	75%
chorzy psychicznie	4	50%
długotrwale bezrobotni	182	61,5%

³ Ustawa o zatrudnianiu socjalnym, art. 3, (Dz. U. z 2011r. Nr 43 poz.225, z późn. zm.)

Struktura uczestników CIS		
osoby uczestniczące w zajęciach CIS	rozpoczęły zajęcia	ukończyły zajęcia
zwalniani z zakładów karnych mający trudności w integracji ze środowiskiem	5	60%
osoby niepełnosprawne	64	92%
Inni	25	56%

Źródło: PUW

Największą grupę osób, które ukończyły w 2012 roku zajęcia w pomorskich CIS, stanowiły kobiety, było ich aż 149. Znaczną część uczestników zajęć stanowili długotrwale bezrobotni, z pośród których 112 osób ukończyło zajęcia reintegracji społeczno- zawodowej.

Tabela nr 3 **Przychody CIS, Województwo Pomorskie 2012**

Przychody CIS w województwie pomorskim w 2012 roku		
Wyszczególnienie		tys. zł
Przychody ogółem		4 781,19
w tym środki:	z budżetu gminy	534,26
	z budżetu województwa	29,96
	z Funduszu Pracy	741,22
	z PFRON	38,32
	z własnej działalności	441,18
	z innych źródeł	2 996,25

Źródło: PUW

Najbardziej popularnymi usługami w roku 2012 były indywidualne konsultacje z psychologiem lub terapeutą (359 uczestników), oraz pomoc w pozyskiwaniu ofert pracy (308 uczestników).

Najwięcej osób zatrudniały bytowski oraz gdański CIS. Z osobami, zatrudnianymi w 2012 roku w Centrach Integracji Społecznej na terenie województwa pomorskiego, zawierano umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy, w niepełnym wymiarze oraz umowy cywilnoprawne.

Popularność form zatrudniania osób na niepełny etat oraz na umowę o dzieło/zlecenie wynika z misji centrum, która w ten sposób pomaga klientowi CIS wejść i usamodzielnąć się na rynku pracy.

Tabela nr 4 **Liczba uczestników usamodzielnionych ekonomicznie w CIS, województwo pomorskie 2012**

Liczba uczestników usamodzielnionych ekonomicznie w CIS	
skierowanych do zatrudnienia wspieranego u pracodawcy	9
zatrudnionych u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego	59
zatrudnionych w centrum integracji społecznej	1
którzy podjęli samodzielną działalność gospodarczą	1
którzy podjęli działalność gospodarczą w formie spółdzielni socjalnej	0
którzy uzyskali prawo do świadczeń emerytalnych lub rentowych	1

Źródło: PUW

Tabela nr 5 **Zatrudnienie w CIS w 2012 roku, województwo pomorskie 2012**

Zatrudnienie w CIS w 2012 roku	
nawiązanie zatrudnienia	43
ustanie zatrudnienia	23
przeciętne zatrudnienie	51
zatrudnieni w pełnym wymiarze czasu	31
zatrudnieni w niepełnym wymiarze czasu	7
zatrudnieni na podstawie umowy cywilnoprawnej	70

Źródło: PUW

Większość uczestników zajęć CIS znajduje zatrudnienie u pracodawcy. Część z tych osób zostaje pracownikami centrum, staje się członkiem spółdzielni socjalnej lub pracownikiem o zatrudnieniu wspieranym.

Kluby Integracji Społecznej

Podstawowym celem prowadzenia KIS jest świadczenie takich usług, które wpisują się w pojęcie reintegracji społecznej i zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Usługi te powinny być zrealizowane poprzez kompleksowe działania zmierzające do zapewnienia osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym pomocy w uzyskaniu bezpieczeństwa socjalnego, rozumianego jako szeroko pojęta profilaktyka, aktywizacja zawodowa i pomoc w osobistym rozwoju. KIS może utworzyć gmina, ośrodek pomocy społecznej lub organizacja pozarządowa prowadzące reintegrację zawodową i społeczną. W województwie pomorskim funkcjonuje 7 Klubów Integracji Społecznej. W 2013 r. 449 osób uczestniczyło w zajęciach, 77 z nich podjęło zatrudnienie po ukończeniu tych zajęć.

Warsztaty Terapii Zajęciowej

Placówki te za zadanie mają rehabilitację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych niezdolnych do podjęcia zatrudnienia na otwartym rynku pracy. Celem takich placówek jest nauka lub przywracanie umiejętności społecznych i zawodowych osób niezdolnych do pracy. Warsztaty mogą być prowadzone przez stowarzyszenia, fundacje lub inne podmioty, które zajmują się pracą z osobami niepełnosprawnymi. Aktualnie w województwie pomorskim funkcjonują 43 Warsztaty Terapii Zajęciowej. Łącznie uczestnikami warsztatów jest 1 360 osób. Warsztaty funkcjonują obecnie w większości pomorskich powiatów, brak ich jest jedynie w Sopocie oraz w powiatach słupskim i lęborskim. Najwięcej tego typu placówek funkcjonuje w Gdańsku, gdzie w 6 Warsztatach Terapii Zajęciowej uczestniczy w sumie 227 osób.

Zakłady Aktywności Zawodowej

Zakłady Aktywności Zawodowej, to miejsca pracy przygotowane specjalnie z myślą o osobach ze stwierdzonym znacznym, oraz niektórych grup osób o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Mogą one być tworzone przez gminy, powiaty, fundacje, stowarzyszenia lub inne organizacje społeczne, których statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.

Obecnie w województwie pomorskim funkcjonują 2 Zakłady Aktywności Zawodowej, w Sztumie i w Czarnem. Status Zakładu Aktywności Zawodowej nadaje wojewoda. W ZAZ pracuje komisja, której zadaniem jest przygotowanie osób niepełnosprawnych do podjęcia zatrudnienia na otwartym rynku pracy (tj. pomoc w przygotowaniu dokumentów dla innego pracodawcy, prowadzenie dziennika rozwoju osoby niepełnosprawnej, kwalifikacja na szkolenia, kursy doształcające).

Organizacje pozarządowe⁴

Pomorze ma przeciętne na tle kraju wyniki pod względem liczby aktywnie działających organizacji pozarządowych (4,2 tys. w 2010 r.) oraz liczby organizacji na 10 tys. mieszkańców (19,1 w 2010 r.). Spośród zarejestrowanych organizacji pozarządowych najczęściej prowadzi działania w sferach związanych ze sportem, turystyką i rekreacją, edukacją i wychowaniem oraz kulturą i sztuką. Zwraca uwagę wyraźna tendencja: na wsiach przeważają organizacje zajmujące się sportem, w miastach – pomocą społeczną. Organizacje pozarządowe w województwie pomorskim nie mają istotnego znaczenia jako atrakcyjni pracodawcy. Tylko 34% organizacji na stałe zatrudnia pracowników a 24,2% okazjonalnie korzysta z płatnej pracy na zasadzie jednorazowych umów lub zleceń. Organizacje pozarządowe najczęściej działają w oparciu o małą liczbę stałych pracowników i w większości nie oferują stabilnych miejsc pracy. Zjawisko to utrudnia profesjonalizację organizacji pozarządowych. Szacuje się że około 10% aktywnych organizacji pozarządowych prowadzi mniej lub bardziej efektywną działalność gospodarczą, z której zysk przeznaczany jest w całości na cele społeczne realizowane przez te podmioty. Należy również podkreślić, że organizacje pozarządowe z punktu widzenia przedsiębiorczości społecznej są w większości potencjalnymi podmiotami ekonomii społecznej.

---

⁴ Organizacje pozarządowe traktowane jako potencjalny podmiot ekonomii społecznej.

FUNKCJE EKONOMII SPOŁECZNEJ

Ekonomia społeczna pełni ważną rolę w rozwoju społeczności lokalnych województwa pomorskiego. Efektywne i logiczne zaplanowanie interwencji w tym zakresie jest więc szczególnie istotne z uwagi na strategiczny interes Województwa. Funkcje ekonomii społecznej mające kluczowy wpływ na procesy rozwojowe to przede wszystkim funkcja związana z generowaniem nowych miejsc pracy, szczególnie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ściśle skorelowana z usługami w zakresie doradztwa zawodowego i szkoleń zawodowych. Równie ważną funkcją ES jest dostarczanie usług socjalnych dla jednostek, zbiorowości i wspólnot lokalnych, w co wpisuje się bezpośrednie dostarczanie usług deficytowych dla społeczności lokalnych, w szczególności usług pomocy społecznej (usługi opiekuńcze, dożywianie) i edukacji. Ekonomia społeczna jest również funkcjonalnie zdolna do pomnażania kapitału społecznego, rozumianego równocześnie jako atrybut jednostki, grupy czy nawet całej społeczności ułatwiający koordynację działań prowadzonych na rzecz wspólnego dobra. Jeszcze jedną z funkcji ES jest funkcja pobudzania postaw przedsiębiorczych, mobilizowania i rozwoju kompetencji związanych z funkcjonowaniem na konkurencyjnym rynku pracy.

II. CZĘŚĆ PROJEKCYJNA

Zakres tematyczny Programu obejmuje cel strategiczny SRWP, cztery cele strategiczne SPS, które znajdują swoje odzwierciedlenie w trzech celach szczegółowych RPS w zakresie aktywności zawodowej i społecznej *Aktywni Pomorzanie*. Osiągnięciu celów operacyjnych SRWP i SPS mają służyć kompleksowe działania, które w sposób wyselekcjonowany i zhierarchizowany zostały wskazane poniżej:

WOJEWÓDZKI PROGRAM ROZWOJU EKONOMII SPOŁECZNEJ NA LATA 2014-2020		
Cel strategiczny z SRWP	Cel strategiczny z SPS	Cel szczegółowy z RPS Aktywni Pomorzanie
Aktywni Mieszkańcy	Właściwie funkcjonująca rodzina	Wysoki poziom zatrudnienia
		Wysoki poziom kapitału społecznego
	Integrująca rola polityki społecznej	Wysoki poziom zatrudnienia
		Wysoki poziom kapitału społecznego
	Aktywni seniorzy ⁵	Wysoki poziom zatrudnienia
		Wysoki poziom kapitału społecznego
	Włączenie społeczne osób niepełnosprawnych	Wysoki poziom zatrudnienia
		Wysoki poziom kapitału społecznego
		Efektywny system edukacji

⁵ Zapis dotyczy w szczególności osób 50+.

1. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA

CEL GŁÓWNY Wzmocnione finansowo i instytucjonalnie podmioty ekonomii społecznej, zdolne do samodzielnej działalności gospodarczej, działające w międzysektorowych partnerstwach		
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Większa ekonomizacja działań i udział podmiotów ekonomii społecznej w życiu społeczno gospodarczym województwa pomorskiego	CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Sprawny pomorski system wspierania podmiotów ekonomii społecznej	CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Powszechność idei ekonomii społecznej w świadomości Pomorzan
Priorytet 1.1 Wzrost poziomu zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej	Priorytet 2.1 Zwiększenie spójności działań na rzecz ekonomii społecznej w regionie	Priorytet 3.1 Promowanie przedsiębiorstw społecznych, ich produktów i usług
Priorytet 1.2 Zwiększenie konkurencyjności produktów przedsiębiorczości społecznej		
Priorytet 1.3 Zwiększanie zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu	Priorytet 2.2 Profesjonalizacja kadr działających w obszarze ekonomii społecznej	Priorytet 3.2 Wzrost poziomu wiedzy na temat ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych
Priorytet 1.4 Wzrost wsparcia ekonomii społecznej w jednostkach samorządu terytorialnego i instytucjach publicznych		

Cel szczegółowy 1:**Większa ekonomizacja działań i udział podmiotów ekonomii społecznej w życiu społeczno - gospodarczym województwa pomorskiego**

Wskaźnik	Wartość bazowa (2013)	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Liczba przedsiębiorstw powstałych dzięki dotacji bezzwrotnej na założenie przedsiębiorstwa społecznego udzielonych przez sieci OWES	21	120	1 raz na rok	OWES
Liczba pożyczek i poręczeń udzielonych przedsiębiorstwom społecznym	-	Wartość zostanie określona do końca 2014r	1 raz na rok	ROPS
Liczba PES będących członkami izb gospodarczych i organizacji pracodawców.	-	Wartość zostanie określona do końca 2014r	1 raz na rok	ROPS

Priorytet 1.1 Wzrost poziomu zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej

Działanie 1.1.1	Reintegracja społeczno - zawodowa
Zakres interwencji	- inicjowanie powstawania CIS i KIS, - integracja działań instytucji rynku pracy, instytucji pomocy i integracji społecznej z OWES i PES prowadzonych na rzecz aktywizacji społeczno zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia.
Realizatorzy	jednostki samorządu terytorialnego, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej , Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, podmioty ekonomii społecznej, instytucje rynku pracy

Priorytet 1.2 Zwiększenie konkurencyjności produktów przedsiębiorczości społecznej

Działanie 1.2.1	Dbanie o wysoką jakość usług i produktów ES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - stworzenie systemu współpracy przedsiębiorczości społecznej z przedstawicielami komercyjnymi i organizacjami pozarządowymi w zakresie kreowania, testowania i wdrażania produktów i usług przedsiębiorczości społecznej i ich standaryzacji, - stworzenie systemu współpracy przedsiębiorczości społecznej z instytucjami certyfikującymi.
Realizatorzy	podmioty ekonomii społecznej, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Działanie 1.2.2	Udział PES w wydarzeniach biznesowych
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - wspieranie udziału PES w targach lokalnych, regionalnych, krajowych i międzynarodowych, forach gospodarczych, - dbanie o obecność PES w strefach ekonomicznych, parkach technologicznych etc.
Realizatorzy	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Priorytet 1.3 Zwiększenie zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu

Działanie 1.3.1	Rozwój CSR w przedsiębiorstwach
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - promowanie PES jako odbiorców i partnerów prowadzonych działań CSR w przedsiębiorstwach, - zachęcanie do zakupu produktów i zlecenia usług podmiotom ekonomii społecznej.
Realizatorzy	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, biznes

Działanie 1.3.2	Wsparcie doradcze biznesu dla PES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie wolontariatu pracowniczego dla/na rzecz PES w sferze pożytku publicznego, - przygotowanie i wdrożenie oferty specjalistycznego doradztwa, coachingu, mentoringu dla menadżerów PES świadczonego przez biznes, - organizacja staży pracowniczych i menadżerskich w przedsiębiorstwach.
Realizatorzy	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, biznes

Działanie 1.3.3	Wsparcie sektora prywatnego dla ES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - wypracowanie z sektorem bankowym możliwości kredytowych i gwarancyjnych dla PES, - pozyskiwanie społecznie odpowiedzialnych partnerów biznesowych celem wzmocnienia kapitałowego PES, - wspieranie rynków usług świadczonych przez PES.
Realizatorzy	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, biznes, podmioty ekonomii społecznej

Priorytet 1.4 Wzrost wsparcia ekonomii społecznej w jednostkach samorządu terytorialnego i instytucjach publicznych

Działanie 1.4.1	Upowszechnianie mechanizmów wspierania PES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - stosowanie klauzul społecznych (podnoszenie wiedzy/kompetencji wśród pracowników JST), - stworzenie w JST mechanizmów i praktyk wspierających PES poprzez fundusze pożyczkowe, dotacje, poręczenia i regranting, - zakup produktów i usług PES przez JST, - wydzielanie środków Funduszu Pracy będących w dyspozycji PUP na tworzenie PES oraz przystąpienie do PES, - organizowanie szkoleń, konferencji, seminariów dla pracowników JST na temat ES.
Realizatorzy	jednostki samorządu terytorialnego, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej , Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, instytucje rynku pracy, podmioty ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 2:**Sprawny pomorski system wspierania podmiotów ekonomii społecznej**

Wskaźnik	Wartość bazowa (2013)	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Liczba funkcjonujących OWES	2	4 subregionalne OWES (południowy, słupski, nadwiślański, metropolitalny)	2 razy w trakcie trwania programu	ROPS
Liczba osób zatrudnionych w PES	Wartość zostanie określona do końca 2014r.	720	1 raz na rok	ROPS

Priorytet 2.1 Zwiększenie spójności działań na rzecz ekonomii społecznej w regionie

Działanie 2.1.1	Koordinacja rozwoju ES w regionie
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - powołanie Wojewódzkiego Zespołu ds. ES, - monitoring i ewaluacja efektywności systemu wsparcia PES, - stały monitoring funkcjonowania sektora ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych, - prowadzenie repozytorium wiedzy/ wyników badań, narzędzi badawczych i raportów, - implementacja instrumentów dla rozwoju PES/PS w lokalnych dokumentach strategicznych.
Realizatorzy	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Działanie 2.1.2	Stworzenie systemu akredytowanych Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - zapewnienia warunków do prowadzenia i działalności subregionalnych⁶ ośrodków wsparcia ekonomii społecznej - sieciowanie działalności ośrodków wsparcia ekonomii społecznej
Realizatorzy	SWP, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

⁶ Subregiony zgodnie z SRWP: Metropolitalny, Południowy, Słupski, Nadwiślański.

Działanie 2.1.3	Działalność akredytowanych Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - wspólny rozwój i profesjonalizacja usług Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, - dysponowanie ofertą dla działających PES, chcących się rozwinąć lub potrzebujących specjalistycznych usług niedostępnych na rynku, - dotacje inwestycyjne na założenie lub przystąpienie do PES, - ułatwianie PES dostępu do rynku, - animowanie działań lokalnych, - promocja sieci OWES.
Realizatorzy	SWP, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Działanie 2.1.4	Wspieranie budowy społecznie odpowiedzialnego terytorium poprzez rozwój ES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - powołanie subregionalnych zespołów ds. ES, - opracowywanie i wdrażanie programów systemowego rozwoju ekonomii społecznej w powiatach i gminach, - wzmacnianie komunikacji międzysektorowej w zakresie ekonomii społecznej poprzez tworzenie warunków do powstawania sektorowych i międzysektorowych partnerstw.
Realizatorzy	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, jednostki samorządu terytorialnego, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej

Priorytet 2.2 Profesjonalizacja kadr działających w obszarze ekonomii społecznej

Działanie 2.2.1	Doskonalenie kompetencji i kwalifikacji kadr ES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - diagnozowanie potrzeb szkoleniowych kadr PES i otoczenia PES, - organizacja szkoleń i doradztwa specjalistycznego odpowiadającego zidentyfikowanym potrzebom, - stałe wsparcie liderów ES, - organizacja spotkań umożliwiających wymianę doświadczeń w zakresie ES, - stworzenie forum wymiany informacji i doświadczeń dla kadr PES, - stworzenie klastra ES.
Realizatorzy	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, podmioty ekonomii społecznej

Cel szczegółowy 3:**Powszechność idei ekonomii społecznej w świadomości Pomorzán**

Wskaźnik	Wartość bazowa (2013)	Wartość docelowa (2020 rok)	Częstotliwość pomiaru	Źródło danych
Poziom wiedzy obywateli o ekonomii społecznej i przedsiębiorstwach społ. (badanie)	-	Badanie zostanie przeprowadzone w 2016 r.	2 razy w trakcie trwania programu	ROPS, OWES
Liczba osób, które brały udział w projektach edukacyjnych	-	Wartość zostanie określona do końca 2014r	1 raz na rok	ROPS, OWES

Priorytet 3.1 Promowanie przedsiębiorstw społecznych, ich produktów i usług

Działanie 3.1.1	Tworzenie regionalnej marki ES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - uruchomienie mechanizmu przyznawania marki wysokiej jakości produktów/usług PES; - umożliwianie udziału inicjatyw i produktów PES w konkursach skierowanych do przedsiębiorców, mediów oraz organizacji pozarządowych
Realizatorzy	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Działanie 3.1.2	Promocja ES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - publikowanie i dystrybucja materiałów informacyjnych na temat przedsiębiorczości społecznej w regionie; - współpraca z lokalnymi mediami.
Realizatorzy	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Priorytet 3.2 Wzrost poziomu wiedzy i edukowanie na temat ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych

Działanie 3.2.1	Zwiększanie zakresu działalności analityczno-diagnostycznej w zakresie ES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - realizacja i upowszechnianie badań ewaluacyjnych dotyczących działań PES i ich otoczenia w województwie, - realizacja i upowszechnianie okresowych badań tematycznych, dotyczących wybranych aspektów ekonomii społecznej w regionie, - aktywizowanie środowiska akademickiego do tworzenia opracowań naukowych dotyczących ES.
Realizatorzy	Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej

Działanie 3.2.2	Edukacja na poziomie szkolnictwa gimnazjalnego, ponadgimnazjalnego i wyższego
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - edukacja pracowników oświaty z zakresu ES, w tym propagowanie tematyki spółdzielczości uczniowskiej jako wstępu do przedsiębiorczości społecznej oraz tematyki ES jako elementu zajęć nt. przedsiębiorczości; - organizacja regionalnych konkursów wiedzy o ES w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych; - realizacja projektów edukacyjnych dot. ES w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych; - współpraca z uczelniami wyższymi w zakresie wprowadzania zagadnień z zakresu ekonomii społecznej do programów nauczania na poziomie szkolnictwa wyższego poprzez m.in. utworzenie kierunku bądź specjalizacji, organizację studiów podyplomowych z zakresu ekonomii społecznej oraz wykładów okazyjnych dla osób studiujących inne kierunki, - współpraca z Biurami Karier, kołami studenckimi i innymi jednostkami uczelnianymi w celu przygotowywania przyszłych kadr sektora ekonomii społecznej.
Realizatorzy	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego, uczelnie wyższe

Działanie 3.2.3	Kształcenie przyszłych kadr ES
Zakres interwencji	<ul style="list-style-type: none"> - współpraca szkolnictwa zawodowego z sektorem ekonomii społecznej przez tworzenie możliwości odbywania praktyk zawodowych w przedsiębiorstwach społecznych; - wsparcie wolontariatu w podmiotach ekonomii społecznej w sferze pożytku publicznego.
Realizatorzy	Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej, uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego

2. RAMY FINANSOWE

Realizacja celów Programu finansowana będzie z następujących źródeł:

- a. środki publiczne krajowe:
  - budżety jednostek samorządu terytorialnego
  - budżet SWP
  - środki w dyspozycji właściwych merytorycznie ministerstw
  - fundusz pracy
  - środki w dyspozycji szkół wyższych
  - PFRON
- b. środki publiczne zagraniczne:
  - środki unijne w dyspozycji SWP
  - środki unijne zarządzane na poziomie krajowym
  - środki w ramach innych zagranicznych instrumentów finansowych
- c. środki prywatne, w tym w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego.

Szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację Programu wyniesie blisko **72,3mln zł.**

Szacunkowy podział środków na poszczególne priorytety i cele szczegółowe przedstawia tabela.

Tabela nr 6 **Szacunkowa wartość środków dostępnych na realizację Programu**

Cel szczegółowy / Priorytet	Udział priorytetu w całkowitym budżecie	
	(%)	(w zł.)
<u>Priorytet 1.1</u> Wzrost poziomu zatrudnienia w podmiotach ekonomii społecznej	2,8%	2.000.000
<u>Priorytet 1.2</u> Zwiększenie konkurencyjności produktów przedsiębiorczości społecznej	2,1%	1.495.000
<u>Priorytet 1.3</u> Zwiększanie zakresu społecznej odpowiedzialności biznesu	3,2%	2.190.000
<u>Priorytet 1.4</u> Wzrost wsparcia ekonomii społecznej w jednostkach samorządu terytorialnego i instytucjach publicznych	2,3%	1.750.000
CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Większa ekonomizacja działań i udział podmiotów ekonomii społecznej w życiu społeczno gospodarczym województwa pomorskiego	10,4%	7.435.000
<u>Priorytet 2.1.</u> Zwiększenie spójności działań na rzecz ekonomii społecznej w regionie	81,6%	59.000.000

Cel szczegółowy / Priorytet	Udział priorytetu w całkowitym budżecie	
	(%)	(w zł.)
<u>Priorytet 2.2</u> Profesjonalizacja kadr działających w obszarze ekonomii społecznej	1%	680.000
CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Sprawny, pomorski system wspierania podmiotów ekonomii społecznej	82,6%	59.680.000
<u>Priorytet 3.1</u> Promowanie przedsiębiorstw społecznych i ich produktów i usług	1,5%	1.100.000
<u>Priorytet 3.2</u> Wzrost poziomu wiedzy o ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstwach społecznych	5,5%	4.020.000
CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Powszechność idei ekonomii społecznej w świadomości Pomorzan	7%	5.120.000
	100%	72.235.000

3. KLUCZOWI PARTNERZY

Kluczowymi partnerami realizacji działań stanowiących operacjonalizację Wojewódzkiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2014-2020 są w szczególności

- organizacje pozarządowe;
- podmioty ekonomii społecznej;
- sieci zrzeszające PES;
- Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej;
- instytucje otoczenia biznesu;
- przedsiębiorstwa
- sektor prywatny
- jednostki samorządu terytorialnego;
- instytucje rynku pracy;
- instytucje pomocy i integracji społecznej;
- instytucje kultury;
- kościelne osoby prawne;

4. SYSTEM REALIZACJI, MONITOROWANIA ORAZ OCENY REALIZACJI

Proces realizacji Programu będzie monitorowany i okresowo oceniany. Działania w tym zakresie będą miały charakter regularny, komplementarny z Pomorskim Systemem Monitoringu i Ewaluacji (PSME).

Podstawą monitorowania i ewaluacji Programu będą raporty z jego realizacji. Raporty z realizacji Programu będą sprawozdaniami sporządzanymi raz na 2 lata, za które odpowiedzialny będzie ROPS, przekazując je Kierownikowi RPS *Aktywni Pomorzanie* oraz Koordynatorowi SRWP do wiadomości.

Oprócz informacji obejmujących miniony okres, raporty powinny odnosić się również do danych z poprzednich raportów tak, aby możliwa była ocena postępów Programu od początku jego realizacji.

Podstawowymi narzędziami monitorowania realizacji Programu będą:

- baza informacji i wskaźników określonych na poziomie celów szczegółowych Programu;
- badania, ewaluacje, opracowania studialne, ekspertyzy, analizy, służące zaspokojeniu potrzeb informacyjnych związanych z monitorowaniem i ewaluacją Programu.

Za uruchomienie i funkcjonowanie bazy wskaźników i informacji odpowiada ROPS.

5. PROCEDURA AKTUALIZACJI

Aktualizacja Programu może być podjęta przez Zarząd Województwa w każdym czasie z inicjatywy własnej, lub na uzasadniony wniosek Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej.

Uzasadnienie podjęcia aktualizacji może w szczególności odwoływać się do wniosków i rekomendacji wynikających z okresowych raportów realizacji Programu.

Procedura aktualizacji Programu jest analogiczna, jak w przypadku jego przyjmowania.

Zarząd Województwa może – na wniosek Dyrektora Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej podjąć decyzję o uproszczonej ścieżce aktualizacji Programu.

Aktualizacja taka może dotyczyć następujących kwestii:

- a) korekty zapisów na poziomie kierunków interwencji,
- b) korekta wskaźników monitorowania w zakresie definicji, sposobu pozyskiwania danych oraz wartości, z zastrzeżeniem utrzymania zakładanych efektów realizacji Programu,

- c) dostosowanie opisu do ewentualnych zmian organizacyjnych w jednostkach podległych Samorządowi Województwa Pomorskiego,
- d) korekta i doprecyzowanie zapisów rodzących wątpliwości interpretacyjne na etapie stosowania Programu,
- e) korekta ewidentnych pomyłek pisarskich i błędów edycyjnych.